

Марія ЧОРНІЙ,
ORCID:0000-0003-1557-3330
завідувачка сектора
краєзнавчої літератури
Наукової бібліотеки,
ДВНЗ “Ужгородський
національний університет”

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ВАЖІЛІ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ РІДКІСНИХ КРАЄЗНАВЧИХ ВИДАНЬ З ФОНДУ НБ УЖНУ

УДК 007:025.171-048.67:027.7(477.87-25)

У статті розкривається важлива роль соціальних мереж в популяризації рідкісних краєзнавчих видань відділу “Карпатики”, які побачили світ у XIX – XX столітті, з метою глибшого дослідження історії Закарпаття.

Ключові слова: соціальні мережі, краєзнавчий відділ Наукової бібліотеки УжНУ, рідкісні краєзнавчі фонди, історія Закарпаття XIX – XX ст.

Стрімкий розвиток сучасних інформаційних технологій ставить перед науковими бібліотеками завдання вибору нових напрямків діяльності й розширення форм популяризації книжкових видань. Безперечно, провідну роль у цьому процесі відіграє світова мережа Інтернет, що викликала революційні зміни в царині створення й обміну інформацією.

В умовах сучасного безупинного розвитку інформаційних технологій, постійного розширення можливостей важливо вибрати найбільш вигідну платформу для інформації, пропагування і розкриття книжкових фондів.

Однією з таких платформ є Facebook – найбільша соціальна мережа в світі: близько 2,5 млрд. активних користувачів та один з найпопуляр-

ніших інтернет-сервісів України (станом на початок 2019 р. – 13 млн. користувачів) [1, с. 469].

В умовах глобалізації інформаційних процесів суспільство по-іншому стало відноситися до збереження національної духовної спадщини. Майбутнє народжується не тільки з сьогодення, а і з минулого, адже наша свідомість і наше ставлення до цього – це результат досвіду мільйонів людей, що жили до нас.

Закарпаття – своєрідний історико-етнографічний регіон України, здавна заселений українцями (русинами), частково угорцями, румунами, німцями, словаками. Упродовж віків закарпатські українці були відокремлені від українських земель державними кордонами, край під різними назвами (Угорська Русь, Підкарпатська Русь, Закарпатська Україна) у різні історичні періоди входив до складу Угорщини, Австрії, Австро-Угорщини, Чехословаччини та інших державно-політичних утворень.

Понад вісім століть народна культура українців Закарпаття розвивалася в умовах чужих державно-політичних, правових, ідейно-культурних, релігійних та етнічних впливів, що не могло не позначитися на складанні її регіональної самобутності, в якій помітну роль відіграло геополітичне розташування краю на перехресті двох великих світових цивілізацій – східної і західної.

У збереженні і розвитку традиційної культури, вихованні любові до рідної землі, поширенні етнографічних знань та етнографічному вивченні українців Закарпаття помітну роль відіграли рідкісні видання, які з другої половини 60-х років XIX ст. почали виходити на своїй етнічній території та на зрозумілій для народу мові [2, с.1].

За визначенням науковців рідкісне видання – це “видання, що збереглося у відносно малій кількості примірників і має певну цінність: наукову, літературну, історичну, естетичну, друкарську, краєзнавчу, бібліографічну” [3, с. 286].

Рідкісні книжкові видання XIX – XX ст. – невід’ємна частина культурного надбання українського народу. Зберегти їх, розкрити вміщену в них інформацію, зробити доступним користувачам документальний спадок минулого – обов’язок книгозбірень, які володіють такими фондами.

Наукова бібліотека і зокрема краєзнавчий відділ “Карпатика” розгорнула свою просвітницьку роботу у новому форматі – широкому донесенні, розкритті і ознайомленні через соціальні мережі, зокрема Facebook, платформу ZOOM і засоби масової інформації – газети і телебачення.

Переваги віртуального представлення книжкових видань:

- 1) розширює аудиторію переглядів (залучення користувачів незалежно від місця його перебування);
- 2) стирає часові межі доступу до матеріалів (користувач має можливість перегляду в будь-який час доби);
- 3) дає можливість копіювання та зберігання інформації.

Протягом минулого року, року карантинних обмежень, завдяки сторінці у соціальній мережі Facebook краєзнавчий відділ мав змогу знайомити віддалених і близьких користувачів з різноманітними книжковими вітринними і віртуальними виставками, експозиціями документів, рідкісними виданнями, які зберігаються у відділі.

Прикладом такої популяризації слугувала вітринна експозиція “Зіллюся із серцем народу”, присвячена 140-річчю від дня народження Марійки Підгірянки (Домбровської-Ленерт), поетеси, вчительки, яка тривалий час вчителювала у селах Закарпаття, тоді ще Підкарпатської Русі.

На виставці були зосереджені рідкісні, зокрема прижиттєві видання поетеси, а саме: “Вертеп” Родзвяна игра на три дъѣ (Ужгород, 1921); “Ластовочка” зборка литературных матеріалов для початкового наочання (Ужгород, Друкарня ОО Василян, 1925); “В чужом пѣрѣ”. (Сценичний образок на три діи для дѣточного театру) (Ужгород, 1922); “Святыи отець Николай въ гостинь на Подкарпатской Русии” (Сценичний образокъ) (Ужгород, 1920).

Заслуговує на окрему увагу книга Д. Дефо “Робінзон Крузо”, вільно перекладена українською поеткою і освітянкою Марійкою Підгірянкою з чеської мови на українську, яка побачила світ у 1924 році. Екземпляр цього рідкісного видання зберігається у краєзнавчому відділі “Карпатика” та у книгозбірні в Празі.

Інформація про організовану виставку була висвітлена на сторінці Facebook Наукової бібліотеки УжНУ, продовження вшанування народної вчительки і поетеси та пропаганда її творів мали місце в універси-

тетській газеті “Погляд” в публікації “Зіллюся із серцем народу” та на місцевому телеканалі ТРК “21–Ужгород” у програмі “ Мій тиждень”, автором якої є Мирослава Гараздій. Оператор професійно, не оминаючи ні одного видання, показав у збільшеному вигляді всі книги, які були представлені на виставці, а це – понад сорок екземплярів, усі видання – 20–30-х років минулого століття.

Часто вітринні виставки у краєзнавчому відділі трансформуються у віртуальний простір. Мета цього методу – продовжити і розширити можливість популяризації виставкових матеріалів.

Користувачі протягом минулого року мали змогу ознайомитися ще з однією вітринною виставкою – “Колядки на сторінках часописів минулого століття”, яка була організована в період різдвяних свят. На виставці були представлені підшивки давніх газет, часописів, календарів та інших рідкісних періодичних видань, що популяризують закарпатські святкові традиції різдвяно-новорічного циклу.

Цінність виставки ще й у тому, що колядки були представлені на семи мовах народів, що здавна проживають на території Закарпаття: українською, угорською, словацькою, чеською, румунською, німецькою й так званою “народною”, що побувала в першій половині минулого століття (у часи Підкарпатської Русі). Ознайомитися з експозицією можна було і в онлайн-режимі на сайті книгозбірні, а також на її сторінках в соцмережах, в університетській газеті “Погляд” і на телеканалі ТРК “21–Ужгород” в програмі, присвяченій звичаям і традиціям Закарпаття.

Уперше відділ “Карпатики” застосував можливість демонструвати свої виставкові матеріали завдяки сервісу ZOOM.

Завдячуючи сучасним технологіям, віддалені користувачі мали змогу, сидячи вдома, “гортати” сторінки рідкісних видань XIX – XX ст. через популярний на даний час корпоративний сервіс – ZOOM, який служить платформою для проведення відеоконференцій та аудіо-дзвінків через інтернет, до якого можуть приєднатися одночасно близько ста учасників [4]. Краєзнавчий відділ один із перших підключився до нової форми проведення відеоконференції, для ширшого ознайомлення, розкриття і популяризації рідкісних видань краєзнавчих фондів відділу “Карпатика”.

У рамках відзначення Всеукраїнського дня бібліотек була організована розширена книжкова експозиція – “Скарби старої закарпатської книжності”; були відібрані рідкісні і найстаріші видання з різних галузей знань: історії Закарпаття, культури, науки, освіти, релігії, які через онлайн-трансляцію мали змогу побачити усі присутні на конференції. Відкривав експозицію розділ під назвою “Історичне Закарпаття”. Тут користувач мав змогу познайомитися з виданнями: Іоанікія Базилевича “Короткий нарис фундації Федора Корятовича” – “Brevis notitia Fundationis Theodori Koriathovits” латинською мовою у двох книгах (шести томах) (1799, 1804); працею Іоанна Дулішковича “Исторические черты угро-русских” в 3-х томах (1874); дисертацією видатного закарпатця – вченого, медика, педагога, громадського діяча Івана Семеновича Орлая, яка була захищена ним у 1806 р. у Дерптському університеті (м. Тарту, Естонія), латинською мовою.

Розділ із назвою “Шематизми” (schematismus-походить від грецького слова “схема”, списки духовних осіб та парафій Мукачівської греко-католицької єпархії) представляв ряд видань періоду 1814–1915 рр., які знаходяться у краєзнавчому відділі. Зацікавлення шематизмами активізувалося в останнє десятиліття, оскільки видання містять відомості фактографічного характеру, служать цінним матеріалом в історичних розвідках.

Одним із найбільших розділів виставки були періодичні видання – колекції часописів, календарів, місяцесловів, включаючи і найперші, укладені письменником, педагогом, священником Олександром Духновичем. Так, усі присутні в режимі онлайн могли переглянути такі видання: один із найперших календарів, які видав О. Духнович, – “Мѣсяцослов для угорскихъ Русиновъ на годъ 1854”, який містить багато цікавих для краян відомостей релігійного та просвітницького характеру, календарі, практичні поради на щодень стосовно поведінки, здоров’я, торгівлі тощо; місяцеслови (1867 – 1902) Товариства св. Василя Великого; Всеславянській календар “Пламя” (Прага); “200-лѣтний Пластовый календаръ” (1925); “Карпато-руській земледѣльській календаръ”, календарі видані товариством “Унію” (Ужгород, 1903 – 1933); “Земледѣльській календаръ”; “Русській народный календаръ Общества имени Александра Духновича”; “Великий сельско-господарській календаръ”; “Календаръ Гандя” (Будапешт); “Великий сельско-госпо-

дарській календаръ Подкарпатского Общества Наук” (1942 – 1944); не оминули і календарі, і звіти, що стосуються діяльності культурно-освітнього товариства “Просвіта” у 20 – 30-х роках ХХ ст. [5]. Онлайн-перегляд краєзнавчих видань супроводжувався усними коментарями та поясненнями працівника відділу.

На розлогій експозиції також були представлені підшивки газет: “Церковна газета” 1856 року з автографом Олександра Духновича, підшивка газети “Карпаторусській голось” (1933–1934), часописи “Листокъ” (1885–1903); “Наш родный край” (Тячево, 1923–1937); “Подкарпатская Русь” (1923–1936); “Літературна неділя” (1941–1944).

До рідкісних видань ХІХ – ХХ ст. відноситься двомовне видання “Урядова Газета”(Uredni Noviny): Орган громадянського управління Підкарпатської Руси; Офіційний вісник Земського Уряду Підкарпатського краю (1920 – 1938)рр. українською і чеською мовами, а також двомовний часопис “Зоря=Hajnal” (1941–1943), перший номер якого побачив світ у 1941 році. Часопис був єдиним науковим виданням на Закарпатті в період Другої світової війни. Матеріали друкувалися українською та угорською мовами. Виняткова цінність видання ще й у тому, що в кінці часопису подавалися також стислі резюме всіх публікацій німецькою і французькою мовами.

Першими глядачами та поціновувачами експозиції стали колеги-бібліотекарі Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету. Час, відведений на проведення відеоконференції в ZOOMі, виявився замалим і був продовжений повторним підключенням. Така форма роботи з популяризації рідкісних фондів нашої книгозбірні стала відкриттям для більшості колективу і підтвердила свою корисність та значимість.

У рамках конференції усі працівники з різних підрозділів, знаходячись на своїх робочих місцях, за різними адресами, мали змогу переглянути виставку, отримати інформацію про рідкісні видання, якими володіє краєзнавчий відділ.

Сучасні соціальні мережі стали потужним важилем популяризації книжкових видань, бо дали можливість розширити рамки як часового, так і просторового доступу до унікальних рідкісних видань, активізували інтерес до них та дали нові можливості бібліотеці широко популяризувати і розкривати свої фонди.

Джерела та література:

1. Закіров М. Інтернет-ресурси як інструмент стратегічних комунікацій: міжнародний досвід. *Наукові праці бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2020. Вип. 58. 492 с.
2. Штих П. Соціальні мережі як засіб просування довідково-бібліографічних продуктів та послуг у системі національних комунікацій. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2020. Вип. 58. 492 с.
3. Дашкевич Я. Закарпаття в українській етнографічній науці середини 60–70-х рр. ХІХ ст. *Народознавчі зошити*. 2020. №1–2. С. 1.
4. URL : [https://ru.wikipedia.org/wiki/Zoom_\(программа\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Zoom_(программа))
5. Наукова бібліотека Ужгородського національного університету: від джерел до сучасності: колект. монографія / редкол. : М. М. Медведь (голова редкол.), О. В. Бряник, В. В. Воробець, Л. О. Мельник ; М-во освіти і науки України, ДВНЗ “Ужгор. нац. ун-т”, Наук. б-ка. Ужгород : Видавництво Олександрі Гаркуші, 2021. 572 с. : іл.

**SOCIAL NETWORKS AS LEVERAGE
FOR POPULARIZATION OF RARE LOCAL LORE
PUBLICATION FROM THE FUND OF THE NATIONAL
LIBRARY OF UZHGOROD NATIONAL UNIVERSITY**

Marija Chorni,
ORCID:0000-0003-1557-3330
Head of the Carpathian Department
of the Scientific Library
Uzhhorod National University

The article reveals the important role of social networks in the popularization of rare local lore publications in order to deepen the study of the history of Transcarpathia. The article introduces users to the publications of the XIX – XX centuries.

Key words: *Local lore department of the Scientific Library of Uzhhorod National University, social networks, rare local lore funds, history of Transcarpathia of the XIX- XX centuries.*